

Handläggare
Agneta Nylöf
Telefon: 08-508 25 415

Till
Socialnämnden
2017-09-19

Skärpta krav för jour- och familjehemsplaceringar, motion (2017:32)

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden hänvisar till detta tjänsteutlåtande som svar på motionen.

Gillis Hammar
Förvaltningschef

Veronica Wolgast Karlberg
Avdelningschef

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har överlämnat motion (2017:32) av Andrea Ström (M) och Christina Elffors – Sjödin (M) om skärpta krav för jour- och familjehemsplaceringar, i form av centralt upphandlade familje- och jourhem, granskning av tilltänkta familjehems ekonomiska situation och syfte med att bli familjehem, genomlysning av familj- och jourhem för att säkerställa att samtliga har utretts samt införande av system innehållande uppgifter om familje- och jourhem, som fått avslag eller blivit fråntagna sitt uppdrag.

Ramavtal finns för jourhemsverksamhet men inte för familjehemsvård. Dock stödjer förvaltningen stadsdelsförvaltningarna med rekrytering och utbildning av nya familjehem. I och med införandet 15 april 2017 av tillståndsplikt för konsulentstött jour- och familjehemsvård, kan det framgent bli aktuellt för staden att utreda förutsättningarna för upphandling också av konsulentstött familjehemsvård. I övrigt anser socialförvaltningen att det finns tillräckliga och tydliga bestämmelser i gällande lagstiftning om vård utanför det egna hemmet.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har överlämnat motion (2017:32) av Andrea Ström (M) och Christina Elffors – Sjödin (M) om skärpta krav för jour- och familjehemsplaceringar. Remisstiden sträcker sig till den 29 september 2017.

Motionen har också skickats som remiss till stadsdelsnämnderna Hässelby-Vällingby, Norrmalm och Farsta samt till stadsledningskontoret (SLK), Familjevårdens centralorganisation, Länsstyrelsen i Stockholm, Riksförbundet för förstärkt familjehemsvård och Solna stad.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Synpunkter har inhämtats från juridiska avdelningen vid SLK, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt från Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Ärendet har behandlats i förvaltningsgruppen den 13 september. Funktionshinderrådet har tagit del av ärendet den 14 september.

Ärendet

Motionärerna yrkar att kommunfullmäktige beslutar om följande:

1. Uppdra åt socialnämnden att centralt upphandla familje- och jourhem med gemensamma ramavtal för hela staden.
2. Uppdra åt socialnämnden att vid granskning av familjehem ska stabilitet i den ekonomiska situationen och familjens förmodade syfte vägas in som en lämplighetsfaktor i bedömningen.
3. Uppdra åt socialnämnden att genomföra en kartläggning av antalet placerade barn i stadsdelarna samt en genomlysning av familj- och jourhem för att säkerställa att samtliga har genomgått en utredning.
4. Uppdra åt socialnämnden att upprätthålla ett system som säkerställer att familje- och jourhem som fått avslag eller blivit fråntagna sitt uppdrag ska noteras. Informationen ska göras tillgänglig för andra kommuner i Stockholmsregionen i syfte att undvika eventuella undermåliga familjehem.

Motionärerna lyfter betydelsen av kontroll och uppföljning rörande jour- och familjehemsplaceringar. De anser att mångfalden av aktörer som arbetar med att rekrytera, utreda, utbilda och stödja jourhem och familjehem samt förmedla dessa hem till socialnämnden behövs för att kunna tillgodose behoven, men att det måste ske genom kontroll och uppföljning.

Allvarliga brister som påtalas är stor brist på familjehem, placering av barn i hem som inte är utredda, överskridande av den

lagstadgade begränsade vårdtiden i jourhem samt placering i jourhem som inte har upphandlats.

Förvaltningens synpunkter och förslag

En placering utanför det egna hemmet är ett stort ingrepp i det enskilda barnets eller den unges liv. Vården i ett jourhem eller familjehem ska vara trygg och säker samt svara mot barnets eller den unges individuella behov av stöd och hjälp. Som ”ställföreträdande förälder” har socialnämnden ett betydande ansvar. Socialförvaltningen delar motionärernas uppfattning att det behövs kontroll av jour- och familjehemsplaceringar och att en bristsituation avseende jourhem och familjehem riskerar att leda till att kraven på hemmen sänks. För att motverka detta krävs tillförlitlig kompetens och tillräckliga resurser i socialtjänsten för att utredning av familjehem och jourhem samt val av familjehem och jourhem kan göras med stor noggrannhet. Inte minst viktigt är referenstagning, samråd med andra stadsdelsnämnder och kommuner samt att ta tillvara på uppgifter som framkommit vid tillsyn. Dessutom är systematisk, kontinuerlig och individuell uppföljning avgörande för att säkerställa att den vård som ges är trygg och säker.

Vikten av noggrann utredning av tilltänkta jourhem och familjehem

Socialnämnden får inte fatta beslut om vård av ett barn i ett familjehem, utan att förhållandena i det enskilda hemmet har utretts av en socialnämnd och det är alltid socialnämnden som beslutar om att placera ett barn i ett familjehem eller jourhem. Socialnämndens utredningsansvar gäller både utredningen av ett hems allmänna lämplighet och om hemmet är lämpligt att ta emot ett visst barn. Vård i familjehem är för *stadigvarande* vård och fostran och vård i jourhem är för *tillfällig* vård och fostran. Det finns ingen bestämd tidsgräns för begreppet ”stadigvarande vård och fostran”. Sedan reglerna om jourhem infördes finns visst stöd för att den bortre tidsgränsen för tillfällig placering skulle vara sex månader. JO har innan reglerna om jourhem infördes riktat kritik mot en socialnämnd för att inte ha genomfört eller ens påbörjat en familjehemsutredning trots att placeringen pågått nära sex månader.¹

Utredningen av hemmets lämplighet ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter omfatta uppgifter om följande:

- familjens sammansättning, bakgrund, livssituation och levnadsvanor,
- boende och närmiljö,
- varje tilltänkt familjehemsförälders personliga förutsättningar, egenskaper och omsorgsförmåga samt
- varje tilltänkt familjehemsförälders inställning till uppdraget.²

Uppgifter om familjens bakgrund och livssituation kan, enligt Socialstyrelsens handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter för barn och unga i familjehem och HVB, bland annat gälla tidigare och aktuella familjeförhållanden, arbetsmässiga, ekonomiska och andra sociala förhållanden. Enligt stadens riktlinjer för familjehemsvård för barn och ungdom bör det ställas krav på familjehemsföräldrar att de ska ha en ordnad tillvaro vad avser ekonomi och livsföring i övrigt. Vidare ingår det i riktlinjerna att i utredningen av det tilltänkta familjehemmet göra registerkontroll hos både kronofogdemyndigheten och försäkringskassan. Även om det inte finns skäl att misstänka att det finns problem med att hantera ekonomin är det viktigt att få information som kan tyda på sådana svårigheter. Jourhem ska i likhet med familjehem vara utredda av en socialnämnd.³

Nämnden har samma ansvar för barn och unga som är placerade i konsulentstödda familjehem som för de som är placerade i ett hem som nämnden själv har rekryterat.⁴ I det ansvaret ingår ansvar för utredning och godkännande av jour- och familjehem oavsett om de är egenrekryterade eller konsulentstödda.

Rutiner för hantering av missförhållanden

När det gäller vården av barn och unga i familjehem (eller HVB) är socialnämnden skyldig att fastställa rutiner för hur vården ska planeras och följas så att missförhållanden i hemmet såsom övergrepp och allvarliga brister i omsorgen som kan påverka barnet eller den unge ska kunna uppmärksammas och åtgärdas i ett tidigt skede.⁵ Information om missförhållanden i ett familjehem eller jourhem kan komma till socialnämndens kännedom på olika sätt. Om socialnämnden får kännedom om något som kan innebära att nämnden behöver vidta någon åtgärd ska nämnden inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Familjehemmet eller jourhemmet ska underrättas om anmälan, såvida det inte finns misstanke om ett

² 4 kap. 3 § SOSFS 2012:11

³ 6 kap. 6 § SoL

⁴ Förstärkt familjehemsvård - Ansvar och roller när socialnämnden anlitar privata konsulentverksamheter, Socialstyrelsen, 2017

⁵ 2 kap. 2 § SOSFS 2012:11

brott och en polisanmälan övervägs. Då är det viktigt att först konsultera polis eller åklagare innan den eller de som misstankarna riktas mot informeras.⁶

Register över olämpliga jourhem och familjehem

Förvaltningen delar uppfattningen att inget barn ska placeras i undermåliga jour- och familjehem, men anser att frågan om ett eventuellt register över olämpliga hem är en fråga som behöver hanteras på nationell nivå vid Socialstyrelsen eller IVO. Frågan har diskuterats både inom familjehemsvården och inom ramen för Vanvårdsutredningen (SOU 2009:05), Upprättelseutredningen (SOU 2011:9) och Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga (SOU: 2014:3). I föreliggande motion föreslås att socialnämnden i Stockholms stad skulle åläggas att handha ett sådant register. Eftersom Stockholms stad kan placera barn och unga i familjehem och jourhem över hela landet, skulle ett eventuellt Stockholmsbaserat register över olämpliga jourhem och familjehem bli otillräckligt. Vidare anser förvaltningen att samrådsskyldigheten vid placering, de skärpta kraven på referenstagning och den sedan den 1 juli 2016 obligatoriska registerkontrollen kommer att bidra till att rekrytering och utredning av jourhem och familjehem framgent blir omsorgsfull och likvärdig. Socialnämnden kan dessutom förbjuda eller begränsa möjligheterna för en person som har sitt hem inom kommunen att i sitt hem ta emot andras barn.

Ansvarsuppdelning inom Stockholms stad

Varje stadsdelsnämnd har ansvar för att säkerställa att det finns tillgång till familjehem för de barn och unga som behöver vårdas och bo utanför det egna hemmet. Socialförvaltningen har i uppdrag att stötta stadsdelsförvaltningarna i arbetet med att rekrytera, utbilda och ge stöd till jourhem och familjehem. Ansvaret för de enskilda barn och unga som placeras i jourhem och familjehem åvilar stadsdelsnämnderna.

Ramavtal

För att komplettera stadens egna resurser för jourhem och familjehem, har staden också upphandlat privata utförare. Upphandlingarna har gjorts i samarbete mellan stadsdelsförvaltningarna och socialförvaltningen, men genomförts av socialförvaltningen.

Ramavtal finns kring:

- Jourhemsverksamhet för förmedling av familjer som i sitt hem efter beslut av socialnämnden tar emot kortare tids placering av barn och unga. Verksamheten svarar för rekrytering, arvodering, handledning, stöd och utbildning av jourhemmen samt viss logistik. För närvarande har staden ramavtal med tio utförare av jourhemsvård.
- Behandlingsverksamhet med familjeboende (behandling i familj). Med denna placeringsform avses en verksamhet inom socialtjänsten som tar emot enskilda för omvårdnad och behandling, i förening med boende i familj. Boendet i en enskild familj kombineras med kvalificerade behandlingsinsatser anpassade till individens behov. Ramavtal finns med sju utförare.
- Kvalificerat öppenvårdsstöd som riktar sig till familjehem i form av:
 - o stöd och handledning till familjehem och jourhem,
 - o intensiv och strukturerad behandling och stöd som specifikt riktar till det familjehemsplacerade barnet/den unge och barnets/den unges nätverk.

Ramavtalen gäller från och med den 1 januari 2016 fram till och med 31 december 2017 med möjlighet att förlänga avtalet med ett (1) + ett (1) år, det vill säga sammanlagt högst fyra (4) år.

När det gäller familjehemsvård bedrivs arbetet med rekrytering och utredning av tilltänkta familjehem i huvudsak av stadsdelsförvaltningarna. Arbetet med rekrytering, utredning, utbildning, stöd och handledning är för dem en angelägen och kontinuerlig process. En bärande princip vid rekrytering är att eftersträva närhet till hemmiljön för att så långt möjligt underlätta för barnet att vara kvar i sin förskola eller skola.

Det finns inget centralt ramavtal för familjehemsvård, men socialförvaltningens familjehemskonsulter stödjer stadsdelsförvaltningarna genom att rekrytera och utbilda nya familjehem för barn och unga. De familjer som vill bli familjehem deltar i en grundutbildning som föregås av hembesök och kontroll i misstanke-, belastnings-, social- och kronofogderegister. Efter utbildningen bedömer enheten tillsammans med familjen om de motsvarar de krav som ställs på ett familjehem. Enhetens familjehemskonsulter utbildar också familjevårdsinspektörer från stadsdelsförvaltningarna, till kursledare för grundkurser för verksamma familjehem.

Förändringar i lagstiftningen senaste året

Regering och riksdag har under det senaste året beslutat om betydelsefulla ändringar i socialtjänstlagen, SoL, och socialtjänstförordningen med syfte att ytterligare stärka stödet och skyddet för barn och unga som är placerade utanför det egna hemmet.

Sedan den 1 juli 2016 är ansvarig socialnämnd skyldig att inhämta uppgifter från misstanke- och belastningsregistret avseende tilltänkta familjehems- och jourhemsföräldrar innan nämnden fattar beslut om vård av barnet eller den unge. Vidare är socialnämnden numera ålagd att anmäla placeringsbeslutet till IVO för ökad uppsikt om beslutet innebär att fler än tre barn eller unga kommer att vara placerade i ett och samma jourhem eller familjehem.

Den 15 april 2017 infördes en bestämmelse i SoL om tillståndsplikt från IVO för att yrkesmässigt få bedriva verksamhet som föreslår familjehem och jourhem för barn till socialnämnden och som lämnar stöd och handledning till dessa familjehem och jourhem. Tillståndsplikten omfattar bolag, föreningar, samfälligheter, stiftelser och enskilda individer. De som redan bedriver verksamhet har fram till den 1 april 2018 på sig att ansöka om tillstånd.

Särskilt om ensamkommande barn

Under 2015 och vintern 2016 när staden tog emot ett mycket stort antal ensamkommande barn blev arbetssituationen vid flera av stadsdelsförvaltningarna mycket ansträngd, inte minst på enheter som arbetar med barn och unga, inklusive ensamkommande. Förvaltningen bedömer att situationen under hösten 2015 och våren 2016 var extrem. De brister som påtalas i motionen bedömer förvaltningen som mycket allvarliga, men att de sannolikt till stor del kan kopplas till det exceptionellt stora mottagandet av ensamkommande barn som skedde under denna period.

På uppdrag av regeringen har Socialstyrelsen nyligen gjort en analys av situationen i socialtjänsten med fokus på ensamkommande flickor, yngre barn, nätverksplaceringar samt suicidrisk. Rapporten som publicerades i slutet av juni 2017 visar bland annat att det finns behov av utvecklingsarbete när det gäller socialtjänstens arbete med utredning och uppföljning av placeringar av ensamkommande barn hos släktingar eller annan närstående.⁷ Med anledning av vad som framkommit på nationell nivå kan det finnas anledning att undersöka hur situationen ser ut i Stockholms stad.

Sammantaget anser förvaltningen att med utgångspunkt från normala omständigheter finns tillfredsställande bestämmelser i SoL om vård utanför det egna hemmet. Det finns också rutiner för uppföljning av de placerade barnen och för hantering av missförhållanden. För att säkerställa att gällande regelverk och bestämmelser följs, genomförs granskningar och kontroller både av externa myndigheter och internt inom staden. Emellertid kan den höga personalomsättningen som uppmärksammas inom den sociala barn- och ungdomsvården ha påverkat förutsättningarna för att arbeta i enlighet med gällande bestämmelser och rutiner. I syfte att förbättra arbetssituationen för socialsekreterare och biståndshandläggare har staden tagit fram en handlingsplan för en förbättrad arbetssituation. En förbättrad arbetssituation innebär ökade möjligheter att kunna erbjuda verksamhet av god kvalitet där socialtjänsten uppfyller sitt ansvar och sina uppgifter.

Vidare gör förvaltningen bedömningen att systematisk och kontinuerlig uppföljning av varje enskilt barn eller ungdom är avgörande för att säkerställa att den vård som ges verkligen är trygg och säker. Uppföljning ska ske genom regelbundna enskilda samtal mellan barnet och barnets socialsekreterare, regelbundna besök hos barnet där hen bor, regelbundna samtal med familjehemsföräldrar, biologiska föräldrar och andra närstående samt regelbunden kontakt med personal i barnets skola och vid behov hälso- och sjukvården samt tandvården.

Bilagor

Motionen: Skärpta krav för jour- och familjehemsplaceringar